

A kommunista filozófus-aktíva vitájáról

MOLNÁR LÁSZLÓ

A szocialista társadalom alapjainak lerakása hazánkban, a két világrendszer békés egymás mellett élése és harca nemzetközi téren számos új problémát vet fel a filozófiai munkában. A kapitalizmus és szocializmus nemzetközi küzdelmében egyre jelentősebbé válik az ideológiai harc, a burzsoá nézetek bírálata. Az MSZMP VII. kongresszusa a filozófusok feladatává tette a szocialista építés törvényszerűségeinek elemzését. Nagy feladatok várnak a filozófusokra a magyar nép tudatának szocialista átalakításában. A kongresszus felhívta a figyelmet a polgári és kispolgári nézetek elleni harc fontosságára. Mindezek szükségessé teszik a marxista—leninista filozófiai munka jelentős fejlesztését Magyarországon, a filozófusok erőinek összefogását és azoknak az élet által felvetett problémák megoldására való orientálását. Ilyen körülmények között, hónapokig tartó hosszú és alapos előkészítő munka után, május 19-én tartotta meg a kommunista filozófus-aktíva nagyfontosságú értekezletét, amely megvitatta a KB. Filozófiai Munkaközösségének tézis-tervezetét a magyarországi filozófiai front helyzetéről és feladatairól.* Az aktívaülés elnöke *Szerényi Sándor elvtárs*, a KB. tagja, a Tudományos és Kulturális Osztály helyettes vezetője, a Filozófiai Munkaközösség elnöke volt. A vitán megjelent *Szirmai István elvtárs*, a KB. titkára és *Orbán László elvtárs*, a KB. tagja, a Tudományos és Kulturális Osztály vezetője.

Az értekezletet *Szerényi Sándor elvtárs* bevezetője nyitotta meg, amely meghatározta a vita célját. A párt a VII. kongresszus határozatainak szellemében meg akarja szüntetni a filozófus-front széttagoltságát, létre akarja hozni az *egységes, harcos, pártos* filozófiai életet. Ennek mindenekelőtt *eszméipolitikai* alapjait kell biztosítani. A kommunista filozófusoknak egyetértésre kell jutniuk a filozófiai munka irányát meghatározó alapvető elvekben. Ez távolról sem jelenti azt, hogy a párt a jövőben ki akarná zárni vagy akárcsak korlátozni is kívánná az elvi vitákat. Ellenkezőleg, arra törekszik, hogy elősegítse a filozófusok közötti eszmecserét. A viták azonban annál termékenyebbek lesznek, minél inkább megvalósul a kommunista filozófusok eszméipolitikai egysége. Az aktíva elé terjesztett tézisek a filozófiai front legfontosabb elvi problémáit tartalmazzák, meghatározzák a filozófiai tudomány és propaganda legfontosabb feladatait és kijelölik az alkotó filozófiai élet kibontakozásának helyes útját.

* A tézisek megjelentek a Társadalmi Szemle 1960. augusztus-szeptemberi számában.

Melyek azok a *fő elvi problémák*, amelyek helyes marxista—leninista szellemű tisztázásával a *tézisek* meghatározzák a magyarországi filozófiai élet több éves fejlődését?

A filozófiai élet továbbfejlesztésének kulcskérdése a *pártosság* helyes, marxista—leninista értelmezése. A revizionizmus az „objektivizmus”-t hirdette, a filozófiai munkát elfordította a párt harcaitól, gyakorlatától, a politikai-ideológiai feladatoktól. A dogmatizmus szubjektivista módon eltorzította a pártosság lenini eszméjét, elszakította az elméletet a gyakorlattól és a hamis aktualizálást hirdette. Mindkettő közös elméleti gyökere: a pártosság és az igazság kettéválasztása és szembeállítás. Marx és Lenin tanítása alapján a filozófiai tudományos és propaganda munka legfőbb hivatása társadalmunkban az, hogy választ adjon a jelenkor társadalmi és tudományos fejlődésének világnézeti-módszertani kérdéseire, a maga sajátos eszközeivel segítse a szocializmusért vívott ideológiai—politikai harcot. A kommunista pártálláspont elfoglalása biztosítja az objektív igazság megragadását, a szigorú tudományos-ságot, amely a pártosság elsőrendű követelménye. A filozófiai tudományos és propagandamunka kerüljön szoros kapcsolatba a *gyakorlattal*, a párt politikájával, a nemzetközi és hazai ideológiai küzdelmekkel, a tudományok mai fejlődésével. A filozófiai tudománynak a magyarországi szocialista építés gyakorlatából kiindulva vizsgálnia kell a dialektikus és történelmi materializmus törvényeinek és kategóriáinak érvényesülését s bővítenie kell azok tartalmát. A filozófia pártossága azt is jelenti, hogy a marxista filozófia befolyásolja az egész ideológiai és tudományos életet, segíti a kispolgári-polgári eszmeáramlatok elleni harcot, kezdeményezi és támogatja a különböző tudományágakban, az irodalmi és művészi életben ható antimarxista felfogások világnézeti-módszertani bírálatát, azaz reagál az ideológiai küzdelmek adta feladatokra. Különösen erősíteni kell a marxista filozófia és a természettudományok szövetségét, a filozófusok és természettudósok együttműködését a természettudományok filozófiai problémáinak megoldása érdekében. A társadalom- és természettudományok anyagára támaszkodva tovább kell folytatni a dialektikus és történelmi materializmus törvényeinek és kategóriáinak kidolgozását. A tézisek hangsúlyozzák a tudományos munka színvonalának fontosságát, megállapítva, hogy a pártosság eszméje a megoldott problémákban, magasszínvonalú, alkotó szellemű művekben, tanulmányokban, cikkekben realizálódik.

A filozófiai munka fontos területe a marxista—leninista világnézet *propagandája*, a filozófusok aktív részvétele a munkásosztály, a parasztság és az értelmiség tudatának szocialista átfarmálásában. A propaganda munkában a fő feladat jelenleg: hatékonyságának, meggyőző erejének növelése. Elsősorban a pártaktivisták, a kommunista és a párthoz közel álló értelmiségiek rendszeres filozófia-oktatását kell biztosítani. Tovább kell folytatni az értelmiség széles rétegeinek világnézeti átnevelését, a filozófiai propagandát közel vize az értelmiségi munka szakterületeihez. A munkások és parasztok széles tömegeihez a marxista világnézetet változatos, közérthető formában kell eljuttatni. A világnézeti propagandamunkában a legképzettebb filozófusok vegyenek részt.

A filozófiai élet egészséges továbbfejlődésének egyik fő feltétele a marxista filozófia eszmei tisztaságának megóvása, a *revizionizmus* és a *dogmatizmus* és azok maradványai *elleni harc*. A filozófiában is a revizionizmus és a vele szembeni békülékenységek a fő veszély. A nemzetközi filozófiai revizionizmus egyik legbefolyásosabb exponense, Lukács György hosszú időn keresztül nagy

hatást gyakorolt a magyarországi filozófiai életre. A Lukács György revizionista nézetei elleni harcnak a jövőben a filozófiai és esztétikai mondanivalóra kell összpontosulnia. Határozottan fel kell lépni a revizionista filozófiai torzítások ellen, elkerülve a filozófiai tudomány fejlődéséhez nélkülözhetetlen viták gátolását. A revizionizmus elleni harccal egyidőben harcolni kell a dogmatizmus és szektás szemlélet ellen. A párt kétfrontos harca segített megszabadulni a dogmatikus hibáktól is, de a dogmatizmus maradványai még ma is megtalálhatók a filozófiai életben (pl. a filozófiai munka nem kapcsolódik eléggé a valósághoz, a politikai gyakorlathoz, a tudományok fejlődéséhez, stb.). A filozófiai életet foglalkoztató problémákat (ellentmondások, törvény, stb.) tudományos vitákban kell tisztázni.

A filozófiai élet fellendülésének egyik fontos feltétele a filozófiai front *szervezettségének*, a filozófiai munka *tervszerűségének és összehangoltságának* biztosítása. A filozófiai tudományos munkát a szocialista építésből adódó fő feladatokra kell összpontosítani, azaz célratörőbbé kell tenni. Bővíteni kell, ill. tovább kell szilárdítani a filozófiai munka és irányítás szervezeti kereteit is. E téren már történtek intézkedések a KB. mellett működő Filozófiai Munkaközösség, az MTA Filozófiai Főbizottsága és a Filozófiai Szemle Szerkesztőbizottsága újjászervezésével, az országos távlati tudományos kutatási tervben szereplő filozófiai témák kidolgozására előkészítő bizottságok alakításával. Az egyetemek és főiskolák filozófiai tanszékeit az országos tudományos terv egy-egy feladatának kollektív kidolgozására kell irányítani. Ki kell dolgozni a filozófus káderek kiképzésének és továbbképzésének programját, mivel a filozófiai kádereképzés az eredmények (új filozófus nemzedék felnevelése stb.) mellett elmaradt a követelmények és szükségletek mögött. Végül fontos a külföldi marxista filozófusok — elsősorban a szovjet filozófusok — munkájának számbavétele, a nemzetközi munkamegosztás követelményeinek felmérése és érvényesítése.

A tézistervezet feletti *vita* azt mutatta, hogy a kommunista aktíva a tézisek alapvető mondanivalójával, a tézisek által a filozófiai front elé állított, a fő feladatokat meghatározó irányelvekkel egyetért. Az elhangzott 20 felszólalás (Elek Tibor, Horváth József, Szigeti József, Gedő András, Jeney Jenő, Pál Lénárd, Sőtér István, Galántai Józsefné, Farkas László, Pozsgai Imre, Sándor Pál, Molnár László, Fukász György, Mátrai László, Simonovits Istvánné, Oláh István, Erdei László, Kerékgyártó Elemér, Bencze László, Gondi József) a téziseket kibővítette, gazdagította, az egyes területekre konkretizálta, megmutatta a megvalósítás útját, módját, általában közelebb vitte a valóráváltáshoz. A vitában néhány olyan gondolat is elhangzott, amely nem volt összhangban a tézisek szellemével s amelyet éppen ezért magán az aktíván a felszólalók többsége részéről erős bírálat is ért. A legtöbb hozzászólás a tézisek gerincét képező pártosságot és a filozófiának a gyakorlati élethez kapcsolódását s az ezekkel összefüggő kérdéseket elemezte. A felszólalások zöme valamilyen formában érintette a revizionizmus és a dogmatizmus elleni harc kérdését is. Sok hozzászólás foglalkozott a filozófiai élet tervszerűbbé tételének, szervezésének kérdésével is, továbbá a filozófiai propagandamunka egyes területeivel s a filozófiai élettel kapcsolatos más kérdésekkel. E cikk a vitát nem a felszólalások sorrendjében ismerteti, hanem azokat a kérdéseket emeli ki, amelyek közvetlenül kapcsolódtak a tézisekben felvetett alapvető elvi-politikai problémákhoz.

*

A felszólalásokban központi helyet foglalt el a *marxista filozófia pártosságának* eszméje. A felszólalásokat áthatotta az a gondolat, hogy a filozófia tudomány megítélésének mércéje, a feladatok kijelölésének, a filozófia tudomány továbbfejlődésének legfontosabb követelménye a pártosság helyes fel fogása. Amint a vitából kiderült, az aktíva elfogadta és helyeselte mindazt, amit a tézisek erről kifejtettek és sok értékes gondolattal ki is egészítette azt.

A pártossággal kapcsolatban először *Gedő András elvtárs* fejtegetett igen lényeges gondolatokat. Kiemelte, hogy a tézisek centrumában a pártosság eszméje áll. A pártosság régi eszme, de mint megvalósuló eszme a magyarországi marxista filozófiai életben — az elmúlt évtizedet tekintve —, sok vonatkozásban új eszme. 1948—49-től kezdve 1956-ig a filozófiai élet vezetésében, elsősorban a Lukács György által képviselt revizionizmus hatására sok tekintetben az „objektivizmus” eszméje érvényesült. Ez az 1950. évet követő első esztendőekben nem nyíltan jelentkezett, hanem úgy, hogy az első helyre, a filozófiai élet középpontjába a múlt, a filozófiatörténet problémáit állították. A filozófiatörténet jelentősége vitathatatlan, de az a filozófiai orientáció, amely ezt állította a filozófiai munka centrumába, elfordulás volt a jelen feladataitól, a marxista filozófia lényegétől. A marxista filozófia pártosságának eszméje ellen 1956—1957 elején nyílt és durva támadás indult. Lukács György az „objektivizmus” elutasítását az ún. „zsdanovi kiskaté” egyik tételének nyilvánította. Ebben az időben a burzsoá „objektivizmus” homlokzata mögül kibújt a kispolgári politika, az ellenforradalom apológiája.

Amikor a pártosság gondolatát jobbról revizionista módon tagadták, „balról” szubjektivistá módon eltorzították, különösen jogos és indokolt, hogy a pártosság lenini eszméjében keressük a filozófia lenini orientációját és az új feladatok megoldásának kulcsát. A pártosság mai tartalmának meghatározásánál nem lehet eltekinteni három tényezőtől. Először: a kapitalizmus és a szocializmus közötti világméretű küzdelem mai helyzetétől és feladataitól. A két világrendszer küzdelme korunk dialektikájának lényege és ennek a dialektikának ábrázolása a marxista filozófiának — ha Marx szellemében akar eljárni, abban a szellemben, hogy a világot nemcsak magyarázni kell, hanem meg is kell változtatni — elsőrendű követelménye. Ha elfogadjuk a revizionisták koncepcióját és felrobbantjuk a marxista filozófia tényleges egységét, a világnézetnek és a módszernek, a logikának és az ismeretelméletnek, a materializmusnak és a dialektikának az egységét, akkor az imperialista ideológiának tesszünk közvetlen szolgálatot, mely ebben, az emberek lelkéért és tudatáért folyó harcban gyengén áll, gyengése — a többi között — abban van, hogy nem rendelkezik igaz és totális, tudományos-filozófiai világnézettel. A másik körülmény, amely a pártosság mai tartalmát megszabja, a szocialista építés gyakorlata országunkban. A szocializmus építése: a dialektikus materializmus a gyakorlatban, éppen ezért jogos, hogy ez a gyakorlat megkapja a maga helyét a dialektikus materializmusban. A marxista filozófia nemcsak „tisztá” formáiban vizsgálja a lét és a tudat legáltalánosabb problémáit, hanem a lét és a tudat viszonyát, a dialektikus mozgástörvények érvényesülését a konkrét valóság konkrét problémáiban is igyekszik megkeresni és megválaszolni. A harmadik tényező: a természettudományok mai helyzete. Lenin írta, hogy a természettudományok vajúdnak a dialektikus materializmussal, s e vajúdnak a jelenlegi időszakban olyan folyamataival és jelenségeivel találkozunk, mint a materializmusnak a természettudósok körében való elterjedése, a neopozitivizmustól való elfordulás tendenciája. A marxista filo-

zóiának mind a természettudományok társadalmi hatását (a termelőerőkkel, a technikával való mind szorosabb összefüggését), mind a természettudományok világnézeti, ismeretelméleti és módszertani problematikáját át kell fognia.

A továbbiakban a filozófia és a filozófusok felelősségéről beszélt. A burzsoá ideológia elterjedt változata szerint — ezt az álláspontot képviselte az 1957-ben, Varsóban tartott filozófiai kongresszuson R. Aron — a filozófus és a filozófia társadalmi felelőssége tudományosan definiálhatatlan, mert a filozófia és a szociológia a vak fanatizmus és a szkepticizmus között imbolyog, s vagy az egyikbe, vagy a másikba ütődik bele. A filozófus, mint ember — mondja Aron — lehet harcos, de mint filozófus, mint szociológus, nem. A marxizmus szerint a filozófusnak éppen mint filozófusnak kell harcosnak, a párt emberének lennie.

Jeney Jenő elvtárs felszólalásában kiemelte, hogy a marxista filozófia pártosságának egyik fontos követelménye: a kommunista filozófusok a párt filozófusai, akik számára a párt útmutatásai és a szocialista építés követelményei kötelezőek, amelyeknek a legjobb tudás szerint meggyőződésből kell eleget tenni. A marxista filozófusok munkáját, állásfoglalásait mindenkor és mindenben a kommunista „alapállás” kell jellemezze. Nincs a párt harcától, a szocialista építéstől független, „tisztá” filozófiai élet. A kommunista filozófus megtisztelő címére csak az tarthat igényt, aki a szocializmus építése elméleti elemzője szerepének betöltése mellett a szocializmus megvalósításáért folyó mindennapi ideológiai és politikai harc frontkatonájának szerepét is betölti.

Simonovits Istvánné elvtársnő elmondotta, hogy a tézisekből legjobban a pártosság megfogalmazása ragadta meg, amely nagyon hosszú ideig, talán élete végig is irányt mutat számára. A marxista irodalomból eléggé ismeretes, mit jelent a pártosság, mégis sokan elkövettek — maga a hozzászóló is — e téren hibákat. Elmondotta, hogy miután a hibák belátása is elkövetkezett, most tudja kellőképpen értékelni a pártosságnak a tézisekben található sokoldalú megfogalmazását.

A nacionalizmus elleni harcról beszélt többek között *Kerékgyártó Elemér elvtárs*. Elmondotta, hogy a Közgazdaságtudományi Egyetem Filozófiai Tanszékének munkatársai „A nacionalizmus filozófiai kérdései” c. témával foglalkoznak. A tézisekben véleménye szerint ki lehetett volna emelni, hogy a vallás és a nacionalizmus szorosan összefügg egymással. Különösen a két világháború közötti Magyarországon fonódott össze szorosan a nacionalista és a vallásos ideológia. A tanszék azt szeretné elérni, hogy egy országos jelentőségű munka bontakozzék ki a nacionalizmus bírálataival kapcsolatban s más tanszéken dolgozó filozófusok is részt vállalnának e rendkívül fontos probléma kidolgozásából, amely nemzetközi jelentőséggel is rendelkezne. A feladat csak egy széles kollektíva létrejötte és együttműködése mellett oldható meg. Ezután részletesen elemezte, milyen kategóriákat kell vizsgálni a nacionalizmus bírálataánál és a nacionalizmusnak milyen két — ideológiai és pszichikai — oldala van.

Többen foglalkoztak azzal, hogy a filozófiai munkát a szocialista építés problémáinak filozófiai elemzésén keresztül közelebb kell vinni a társadalmi-politikai gyakorlathoz. Ennek egyik módja a szociológiai kutatómunka fejlesztése, amely egyben a filozófia és a társadalomtudományok közötti kapcsolat kérdését is felveti.

Szigeti József elvtárs sok kérdést elemző felszólalásában többek között megállapította: viszonylag kevés található a tézisekben arról, hogy jó lenne komolyabb és szélesebb alapon szociológiai kutatásokat folytatni. A Filozófiai Intézet Szociológiai Csoportja már megindította az ilyen irányú kutatómunkát, de a szociológiai kutatás nálunk még nem nyert teljes mértékben polgárjogot. A Szovjetunióban általános elvi síkon beható munka folyik a különböző társadalmi ellentmondások vizsgálata terén. E munka jelentős mértékben abba az irányba fejlődik, hogy magában az életben, a társadalmi fejlődésben mérjék fel a problémákat. Ilyen vizsgálat nálunk is található, párt és állami vonalon, pl. a munkásosztály helyzetének felmérésével kapcsolatban. Elméleti síkon azonban nagyon kevés történik. A megjelent cikkek inkább szociográfiai jellegűek, amelyeknek maguknak is módszerbeli megalapozásra van szükségük. A párt közvetlen gyakorlati munkája számára igen értékes lehetne a konkrét szociológiai kutatás módszerének kidolgozása. A Szovjetunióban pl. felmerült a munkaerőköles problémáinak ilyen konkrét vizsgálat alapján történő tanulmányozása. Az egyes marxizmus—leninizmus tanszékeken szükséges lenne hasonló jellegű konkrét szociológiai kutatások folytatása. — A továbbiakban arról beszélt, hogy a filozófiai munka offenzívabb jellegű kell, hogy legyen. Ez nem jelentheti csak a dogmatizmus és a revizionizmus és az ezekkel összefüggő elképzelések felszámolását, hanem azt is, hogy a marxista filozófusok hatoljanak be a különböző tudományos területek problematikájába, segítsék megoldani ezeknek a területeknek bizonyos metodikai, világnézeti kérdéseit s ezáltal vigyék előre a szaktudósok marxistává válását. A filozófusok feladata többek között az egyes szaktudományok képviselőinek marxistává fejlődését elősegíteni, amely csak úgy valósítható meg, ha az említett kérdések konkrét megoldásához segítséget tudnak adni. Felhívta a figyelmet arra, hogy a marxista filozófusoknak jobban kell tanulmányozniuk az olyan új tudományok fejlődését, mint a kibernetika, a matematikai logika, stb.

A marxista szociológiai kutatás fejlesztésének jelentőségével foglalkozott *Molnár László elvtárs*. Elmondotta, hogy nálunk az ilyen irányú munka országos szervezése most kezdődik. A helyesen értelmezett szociológiai kutatás elősegítheti a tézisekben lefektetett alapelvek megvalósulását. A konkrét szociológiai kutatáson keresztül a filozófiai élet közelebb kerül a szocialista építés gyakorlatához. A marxista szociológiai kutatómunkának vannak alapvető elméleti problémái — a történelmi materializmus és a szociológia kapcsolatának részletekbe menő tisztázása, a marxista szociológiai kutatás sajátos módszerének kimunkálása, a szociológia' és szociográfia, demográfia, etnográfia közötti viszony meghatározása, stb. —, amelyekkel foglalkozni kell, elsősorban filozófusoknak. A fő kérdés ma a szociológiai fejlesztés területén: a konkrét szociológiai kutatások kiépítése. Ilyen konkrét szociológiai kutatási témák: az osztályviszonyok alakulása egy-egy helyen és időben, egy-egy ipari vagy mezőgazdasági nagyüzem különböző társadalmi problémáinak feltárása, stb. A konkrét szociológiai kutatás a jelen társadalmi viszonyok különböző területeinek konkrét, egzakt felmérésével anyagot szolgáltat a történelmi materializmus törvényei és kategóriái kidolgozásához, a szocialista építés problémáinak filozófiai általánosításához. A marxista szociológiai kutatás fejlesztése elősegíti a filozófia és a társadalmi szaktudományok közötti szoros kapcsolat kiépülését. Konkrét szociológiai kutatást nemcsak filozófusoknak kell végezniük, hanem közgazdászoknak, történészeknek, jogászoknak, etnográfusoknak stb. is. Ebből következik, hogy a szociológiai kutatómunka területén a szervezés-

nek igen nagy jelentősége van. Komplex jellegű munkacsoportok létrehozása lehetőséget ad arra, hogy a filozófia építsen a szaktudományokra, továbbá, hogy a szaktudományokba behatoljon a marxista világnézet. A marxista szociológiai kutatómunkán keresztül egyes nem-marxista egyetemi oktatók is közelebb kerülhetnek a marxista világnézethez, a szocialista társadalmi-politikai gyakorlathoz. Végül röviden vázolta, milyen elgondolások merültek fel egy szociológiai kutatócsoport létrehozásával kapcsolatban a debreceni Orvostudományi Egyetem Marxizmus—Leninizmus Tanszékén.

Fukász György elvtárs arról beszélt, hogy az egyetemi filozófiai tanszékek (szakcsoportok) kutatómunkájában előtérbe kell állítani olyan problémákat, mint a szocializmus fejlődése során jelentkező ellentmondások tanulmányozása, a társadalom tagjai szocialista tudatának fejlesztése, a szocialista ideológia térhódítása meggyorsításának lehetőségei a tömegek között, stb. A filozófiai kutatómunka egyik legfőbb feladata, hogy elősegítse a szocializmus alapjainak lerakását, az emberek világnézetének hozzáalakítását a meggyorsuló szocialista építéshez. Utalt a konkrét szociológiai kutatómunka fejlesztésének jelentőségére is. Mindez segítené az egyetemi oktatók szemléletmódjának helyes irányba történő fejlődését is. Rámutatott arra, hogy a vallás elleni harc területén elsősorban a mai életben jelentkező problémákkal kell foglalkozni. — Utalt a Politikai Bizottságnak a marxizmus—leninizmus oktatásáról hozott határozatára, amely felhívja a figyelmet arra, hogy meg kell szüntetni a marxizmus oktatásában még meglevő, az élettől elszakadt, elvont jelleget. Ennek egyik fontos eszköze az, hogy a tanszékek munkatársai bizonyos időre gyakorlati pártmunkára menjenek, ami elősegíti azt, hogy az oktatásban is jobban össze tudják kapcsolni az elméletet a gyakorlattal. Az oktatásnak az élettel való szorosabb kapcsolata megköveteli azt is, hogy a filozófiát az adott egyetem szakterülete sajátosságainak figyelembevételével oktassák.

A filozófia pártosságának, a filozófia gyakorlathoz kapcsolódásának igen fontos része a *természettudományok* és a filozófia szövetségének részletes kidolgozása és megvalósítása. Szerényi elvtárs bevezetőjében utalt arra, hogy a tézisek ezzel kapcsolatos része további kimunkálást, konkretizálást igényel. A vitában többen foglalkoztak e kérdéssel s a hozzászólások gazdag anyagot adtak a feladatok részletes kidolgozásához.

Elsőnek *Elek Tibor elvtárs* beszélt a marxista filozófia és a természettudományok szövetségének erősítéséről. Rámutatott arra hogy e téren hagyományainkat, a filozófusok és természettudósok összefogására irányuló törekvéseket részletesebben kell elemezni, mint ahogy a tézisek teszik. 1949-ben a Politikai Bizottság határozata alapján létrejött és négy évig működött a filozófiai-természettudományi munkaközösség, amely elméleti munkát és előadásos propagandát végzett s igyekezett biztosítani a marxista világnézet érvényesülését a tudományos életben és az ismeretterjesztő munkában. Fennállásának első két évében néhány jelentős propagandaelőadást dolgozott ki, később egyes filozófiai és természettudományos művek megvitatásával foglalkozott. 1953 őszén megszüntették; ez az intézkedés már a revizionizmus előretörését jelezte. A párt kiengedte kezéből e terület közvetlen összefogását, irányítását s azt egyrészt a MTA-nak, másrészt a TIT-nek adta át. A munkaközösség feloszlása után a filozófusok és természettudósok szövetsége meglazult s csak az akadémikusok egy szűk csoportjának érintkezésére korlátozódott. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy az egyetemi természettudományi okta-

tásban ritka kivételnek számított a dialektikus materialista világnézetet és módszert tudatosan érvényesítő tanár s háborítatlanul éltek a machista, pozitívista, mechanikus materialista vagy fideista nézetek. Másrészt a filozófia-oktatás is megsínylette e szövetség meglazulását, elhanyagolását. Az ellenforradalom leverése után nagyobb fejlődés valósult meg a filozófia és a természettudományok szövetségének erősítésében, mint azt a tézistervezet jelzi. De ezek még mindig csak kezdeti lépések. 1957 őszén az ország minden műszaki egyetemén megindult a filozófia-oktatás több ezer hallgató, továbbá aspiránsok, oktatók, tudományos munkatársak részére. A Központi Fizikai Kutató Intézetben három éves filozófiai tanfolyam indult. Az ELTE Természettudományi Karán rendszeres szakmai ideológiai vitákat tartanak a matematika és fizika ideológiai kérdéseiről, speciálkollégiumot a fizika filozófiai problémáiról, a filozófia-szakos hallgatók rendszeres matematikai és természettudományi képzésben részesülnek, stb. A Budapesti Műszaki Egyetem 53 tanszékén színvonalas tanszéki vitákon tárgyalták meg a szakoktatás világnézeti problematikáját. Számos tanszéken a viták eredményeképpen komoly tanulmányok születtek. Utalt arra, hogy a TIT is egyre több segítséget ad a filozófia és a természettudomány szövetségének erősítéséhez (viták, könyvkiadás, folyóiratcikkek, stb.). Hasonlóképpen említhető a Művelődésügyi Minisztérium „Tájékoztató”-ja is.

A marxista filozófia és a fizikai tudományok szövetsége erősítéséről beszélt *Pál Lénárd elvtárs*. Kiemelte, hogy nemzetközi téren jelentősen megnőtt napjainkban a marxista filozófia tekintélye a vezető fizikusok között. Nálunk azonban a jószándékú, becsületes fizikusok jelentős része még mindig nem áll a marxista világnézet alapján. Ennek többek között az az oka, hogy nem tudnak megszabadulni a burzsoá világnézet hatásától, amellyel ma is nap mint nap szembetalálják magukat elsősorban a külföldi szakirodalomban. Az atomtechnika szerepét például sok nyugati munka, amely a mi tudósainkhoz is eljut, úgy tárgyalja, hogy a fizikában és a technikában végbemenő forradalmi változások után már nem az a kérdés, hogy szocializmus vagy kapitalizmus lesz-e. Javasolta, hogy ezeket a kérdéseket a filozófusok és természettudósok közösen vitassák meg, hogy eredményesebben harcolhassunk a nyugati burzsoá világnézet hatása ellen. A továbbiakban arról beszélt, hogy az egyetemi fizikai-oktatás jelenlegi felülvizsgálatakor az tapasztalható, hogy a fizika oktatása lényegében machista szellemben történik. Igen erősek a formalista elképzelések a programokban és az előadások módszerében észlelhető a szimbolizmus felelevenítése. Többek között ennek következtében az egyetemről kikerült fiatal fizikusok formálisan gondolkodnak és idegenkednek a gyakorlati feladatoktól. Példákat hozott fel, hogy a fizikusok szakmai munkáját is akadályozza a helytelen világnézet. A természettudósok feladata, hogy gyarapítsák filozófiai műveltségüket. Található olyan felfogás, amely szerint filozófolni mindenki tud, lebecsülik, nem tekintik olyan nagy jelentőségű dolognak a filozófiai ismeretek megszerzését, mint a szakmai tudás gyarapítását. A filozófia és természettudományok szövetsége erősítése terén két oldalú a feladat: a természettudósok intenzíven képezzék magukat a filozófiában, a filozófusok pedig a természettudományokban. A természettudományok s a filozófia szövetségéből ne csak bíráló, hanem alkotó munka is fejlődjék ki és segítse a szakemberek tudatának világnézeti-politikai átalakítását.

A filozófia és a biológia kapcsolatának kérdésével foglalkozott hozzájárulásában *Farkas László elvtárs*. A tézisek hiányossága, hogy nem mutatják

meg a természettudományokkal való szövetség problémájának felvetésekor a tudományokban lezajló világnézeti harcot, nem mutatják meg, honnan indultunk, hol tartunk ma és melyek a konkrét feladatok. — Ezután a materializmus és a dialektika behatolását elemezte történetileg a biológia területén. Utalt arra, milyen károkat okozott az ellenforradalom ezen a területen. Még nem sikerült teljes mértékben felszámolni azokat, e téren lemaradás tapasztalható. A Természettudományi Közlöny 1957, 1958 és 1959-es évfolyamainak egyes cikkein keresztül szemlélteti ezt. Következtetése az, hogy a TIT-nek következetesebben kell védenie a darwini koncepció alapvető tartalmát, Micsurin hagyatékát és Liszenko tanításainak alapvető materialista és dialektikus vonalát. Határozottabban kell harcolnia a mendelizmus-morganizmus ellen. A kialakult helyzetért nagymértékben felelősek a filozófusok is. A filozófusok közül kevesen foglalkoznak a biológia filozófiai problémáival. A Filozófiai Szemle kevés segítséget nyújt a biológiában folyó ideológiai harchoz. A filozófia és biológia szövetségének erősítése terén a következő feladatok vannak: Jobban fel kell használni a természettudományos érdeklődésű filozófusok munkáját. Új kádereket kell nevelni, akik kielégítő természettudományos szakképzettséggel rendelkeznek. Növelni kell a filozófiai szakon a természettudományos ismeretek elsajátítására fordított időt. Szorgalmazni kell szakmailag és filozófiaiilag egyaránt kielégítő cikkek, monográfiák megjelenését. Növelni kell az elméleti viták számát. Az orvostudományi egyetemeken a biológia és az orvostudomány filozófiai vonatkozásairól speciálkollégiumot kell szervezni. A folyóiratok szerkesztőségei szorgalmazzák filozófiai-természettudományi tárgyú cikkek, stb. írását, megjelenését.

Simonovits Istvánné elvtársnő a filozófusok és természettudósok között az ELTE Természettudományi Karán kialakult jó kapcsolatról beszélt. Állandó, rendszeres és sokoldalú együttműködés alakult ki, főleg a szaktudományok ideológiai vonatkozásai tekintetében. De ezek még csak az első lépések; egyrészt azért, mert még sok a tennivaló a szakmai-ideológiai kérdések tisztázása terén, másrészt, mert az egyetemi oktatókat szakmai-ideológiai téren megnyerve tovább kell menni világnézeti-politikai megnyerésükig. A munka sikerének fő oka az, hogy az általános politikai helyzet kedvező a szakmai-ideológiai viták rendezésére, továbbá Fogarasi elvtárs ilyen irányú munkásságának gyümölcsei most érnek be.

*

A filozófiai *propagandamunkával* részben már az eddig ismertetett hozzászólások is foglalkoztak. A pártosságról és a filozófiának a gyakorlattal való szoros kapcsolatáról elmondottak teljes egészében vonatkoznak a propagandamunkára is. Az eddigieken túl azonban szükséges még utalni néhány olyan hozzászólásra, amelyek a propagandamunka egyes fontos kérdéseivel foglalkoztak.

Sándor Pál elvtárs hozzászólásában többek között a filozófiai propagandamunka egyes kérdéseit, területeit is tárgyalta. A pártoktatással kapcsolatban megállapította, hogy a filozófiai oktatás eredményes és népszerű. A különböző kerületekben szervezett filozófiai akadémiák sikeresnek bizonyultak. A másik terület, ahol szintén rendkívül gyors javulást lehet tapasztalni, a TIT. A filozófiai szakosztály munkájáról beszélt, de megjegyezte, hogy véleménye szerint a természettudományi szakosztály sem dolgozik olyan rosszul, ahogy azt Farkas elvtárs jellemezte. A filozófiai oktatásban résztvevők száma

egy év alatt kb. kétszeresére emelkedett. A világnézeti jellegű előadások az ország minden részén elhangzanak és egyre nagyobb a látogatók száma. Az egyetemeken a marxizmus—leninizmus oktatáson belül előtérben áll a filozófia, amelyet a diákok igen szeretnek.

A TIT munkájáról beszélve *Bencze László elvtárs* elmondotta, hogy a tudományos ismeretterjesztés szempontjából nagyon hasznos a tézisek kidolgozása, melyek a következő időben nagy segítséget jelentenek e munkában is. Világos eszmei alapot adnak az ismeretterjesztés számára. Megkönnyítik az egységes, helyes álláspont kialakítását. Az egy év alatt duplájára nőtt világnézeti ismeretterjesztő előadások közül elsősorban a vallás eredetével, szerepével, majd az etika problémáival foglalkozó előadások érdeklik leginkább a munkásokat és a parasztságot is. A fő probléma az, hogy az előadások számának növekedése nem áll arányban a rendelkezésre álló előadók számával és színvonalával. A TIT szeretné, ha minél több filozófus bekapcsolódna az ismeretterjesztés igen fontos munkájába. A munkások és parasztok világnézeti igényei gyorsabban nőnek, mint ahogy azokat ki tudják elégíteni. A tömegek tudatának szocialista átalakításában nagy jelentősége van a filozófiai-világnézeti tudat átalakításának.

*

A felszólalók sokoldalúan foglalkoztak a *revizionizmus és a dogmatizmus elleni harc* kérdéseivel. A felszólalók túlnyomó többsége teljes egyetértését fejezte ki a tézisek e részével kapcsolatban is, s sok helyes kiegészítés, részletes magyarázat és konkretizálás merült fel. A revizionizmus és a dogmatizmus leküzdésében az aktíva jelentős lépést tett előre abban az értelemben is, hogy több felszólaló személyes példát mutatott saját régebbi hibáinak önkritikus elemzésében. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy mind filozófiai életünk fejlődésének megítélésében, mind pedig a jelenlegi helyzet értékelésében és a feladatok kijelölésében az aktíva túlnyomó többsége egységes álláspontot foglalt el és így létrejött az alkotó filozófiai munka egészséges kibontakozásához szükséges eszmei-politikai egység.

Szigeti József elvtárs elmondotta, hogy egyetért a jellemzéssel, melyet a tézisek róla, múltbeli, illetve későbbi szerepéről adnak. Bár azok a hibák, amelyeket a múltban elkövetett, személyesen számára már a múlté, de mégsem felesleges egy önkritikai számadás, mert okulni lehet belőle. Annak idején esztétikai és kritikai kérdésekkel kapcsolatban gyakorolt önkritikát s igen alaposan átgondolta azokat a dolgokat, amelyek Lukács György általános demokratizmusával kapcsolatban rá hatással voltak. Ez segítette abban, hogy az ellenforradalom idején világosan látott az általános demokratikus jelszavak tekintetében. Hiba volt azonban az, hogy annakidején nem vonta le elég messzemenően ennek a felismerésnek a következményeit és nem vizsgálta meg Lukács filozófiai nézeteit az általános demokratizmus szempontjából. E nézetek rá is hatottak és bizonyos hibákhoz vezettek. A dolog lényegét tekintve nem neki, hanem azoknak az elvtársaknak volt igazuk, akik felvetették Lukács objektivizmusának kérdését. Helytelen volt Lukácsot védeni ezzel szemben. Kétségtelenül helytelen volt az is, hogy bizonyos tudomány-politikai és kultúrpolitikai kérdésekben szintén együtt ment Lukáccsal és noha voltak közöttük bizonyos belső viták, de ezek nem kerültek a nyilvánosság elé. A leghelytelenebb volt a filozófiai vitában elhangzott felfogása, amely szerint Lukács nem követte el azokat a hibákat, amelyek az általános

demokratizmussal kapcsolatosak. Mikor újból tanulmányozni kezdte Lukács műveit, világossá vált, hogy ezek a hibák Lukácsnál megvannak s hogy egységes, a filozófiai kérdésekre is kiterjedő fő vonaluk van. Az ellenforradalom előtt a dogmatizmus is akadályozta a tisztánlátást. A fő akadály az a légkör volt, amelyben nem lehetett kommunista módon megbeszélni ezeket a dolgokat. Továbbá abban az időben nem volt elég szoros kapcsolata a párt gyakorlatával. — Egyetért a tézisekben a Filozófiai Intézetről adott értékeléssel. Az utóbbi időben jelentős javulás van az Intézet munkájában; ma már szervezett munka folyik. Létezik egy egységes munkaterv, amely a kollektív munkát tekinti fundamentálisnak. Egy-két elvtársnál vannak még a régi elképzeléseknek bizonyos maradványai. Az Intézet kapcsolatokat keres más területek felé. Tudományos intézményekkel, a Pártfőiskolával vitákat rendeznek, amely segít a bizalmatlan légkör felszámolásában, mely ha nem is nagymértékben, de még ma is megnyilatkozik az Intézettel kapcsolatban. Ez nem vált ki jó hatást, képzett, párthű elvtársakat is visszavet. Arra kell törekedni, hogy az elvi kérdéseket ne változtassák át személyi kérdésekké, mert ez nehezíti az előrehaladást.

Gedő András elvtárs rámutatott arra, hogy a filozófiai revizionizmus okozta károk nem korlátozhatók a Lukács-féle általános demokratizmusra, hanem a pártosságnak Lukács-féle felfogása, a marxista pártosság polgári negligálása kihat a marxista filozófia minden vonatkozására.

Gedő elvtárs kiemelte, hogy a filozófiai revizionizmus egyik elterjedt vonatkozása a Hegel-kérdés hamis megítélése, a hegelianizmus. Hegel megítélése nemcsak filozófia-történeti, hanem mindenekelőtt elméleti-filozófiai kérdés. Lukács „Der junge Hegel” című művében téves Hegel képet fest, mert az az álláspont, amelyből Hegelt magyarázza, egy hegelianus „marxizmus” álláspontja, éppen ezért az a „marxizmus”, amelyet Hegelben megtalálni vél, nem a valóságos, hanem a revizionista „marxizmus”. Az objektív „ész”-konceptió, amely Lukácsnál „Az ész trónfosztása” bevezetőjében mint az összefejtegetés alapja, mint a megismerés és a társadalmi fejlődés objektív garanciája szerepel, voltaképpen nem más, mint a hegeli abszolút eszme színtelen másolata. A módszer előtérbe állítása az elmélet rovására, a dialektika és a metafizika közti küzdelemnek a filozófiatörténet alapproblémájává változtatása ugyanennek a hegelianus koncepciónak a megnyilvánulása. A hegelianizmus beletorkollik a szubjektivista relativizmusba, a marxista filozófia világnézeti jellegének tagadásába; a materializmus elhomályosítása és kétségbevonása pedig a materialista dialektika félremagyarázásával és eltorzításával jár. A filozófiai revizionizmus végeredményben likvidálni próbálja a materialista dialektikát, kísérletet tesz rá, hogy szubjektivista relativizmussá alakítsa át.

Jeney Jenő elvtárs hangsúlyozta, hogy a kommunista filozófusok erős, elvi egysége létrehozásának egyik előfeltétele a filozófiai revizionizmussal, különösen Lukács György és eszmetársainak revizionizmusával való szembe fordulás és az ellene folytatott kimeríthetetlen harc a jelenben és a jövőben. Lukács György és hívei filozófiai életünket saját hitbizományuknak tekintették. Az „igazi” tudományosság jelmezébe bújva elfordultak a szocialista építéstől, az osztályharctól. Tevékenységük sugározta az arisztokratizmust. Legfőbb bűnük, hogy magatartásukkal gátolták a kommunista filozófus utánpótlás kinevelését. Az aktíván félreérthetetlenül le kell szögezni, hogy az ellenforradalom előtti évek magyar filozófiai életének súlyos helyzetéért, a kommunista filozófusok egységének széttűlesztéséért a fő felelősség Lukács

Györgyöt terheli. Lukácsék revizionizmusát máig nem küzdöttük le teljesen. Az értelmiség bizonyos köreiben, de még filozófusok között is akadnak, akik Lukácsot politikailag elítélik, de mint filozófust kevésbé. — A marxista filozófusok egységének másik feltétele a múlt dogmatizmusának és szektárianizmusának minden maradványával való leszámolás. A filozófiai front kibontakozó egysége csak akkor erősödhet, szilárdulhat, ha minden kommunista filozófus határozottan leszámol a múlt dogmatizmusának és szektárianizmusának maradványaival, — mert még ma is vannak ilyen maradványok, — ha a jövőben is harcolni fog a dogmatizmus és a szektárianizmus jelentkezése ellen bárhol és bármikor üti fel a fejét. A pártfőiskolán már 1957-ben — amikor újból megkezdte munkáját — sok tanulságot vontak le az ellenforradalom előtti évek tapasztalataiból, mert ezekben az években a pártfőiskolán folyó filozófiai oktatás is magánviselte a dogmatizmus és a szektárianizmus maradványait, jóllehet azok leküzdése már korábban kezdetét vette.

Sőtér István elvtárs Lukács György irodalomelméleti és irodalomtörténeti koncepcióját elemezte felszólalásában a marxista irodalomtörténet oldaláról. Arról beszélt, hogy az irodalomtörténészek már évekkel ezelőtt szembe kerültek Lukács irodalomelméleti és irodalomtörténeti koncepciójával, ami bizonyos kérdésekben konkrét vitákhoz is vezetett (Madách-kérdés, a realizmus kérdése, Arany-probléma). Ezekből a vitákból azonban nem vonták le eléggé a filozófiai tanulságokat. Rámutatott, hogy Lukács és tanítványai irodalomtörténeti módszerével nem lehet egyetérteni, mert az ellentétes a materialista dialektikával, nem épül eléggé a tényeknek, a történelmi folyamatoknak minél mélyebb és alaposabb feltárására, elvont, tulajdonképpen olyanfajta idealista konstrukció, amivel a szellemtörténet szokott dolgozni. Javasolta, hogy ezeknek a kérdéseknek a tisztázását irodalomtörténészek, filozófusok és esztétikusok közösen végezzék el.

A filozófusok és irodalomtörténészek együttműködéséről beszélt *Mátrai László elvtárs is*. A helyzet értékelésénél azonban vitába szállt Sőtér elvtárrsal és rámutatott arra, hogy az irodalomtörténészek sok kérdésben — például a Madách kérdésben — jobbról és nem a következetes marxizmus álláspontjáról bírálták Lukács Györgyöt. Hangoztatta, hogy Lukács revizionista koncepciójának bírálata nem lehet érv ahhoz, hogy az irodalomtörténetírás visszatérjen a régi, pozitívista filológiai módszerre.

Sándor Pál elvtárs hozzászólásában többek között a kétfrontos harc fontosságáról beszélt. Kiemelte, hogy bizonyos mértékű hullámvás, vontatottság van e harcban. A revizionizmus bírálatában Szigeti és Gedő elvtárs cikkei után hallgatás következett be, pedig szükség lenne Lukács egész életművének átfogó értékelésére. — A dogmatizmussal kapcsolatban elmondotta, hogy annak bírálatára terén még nem történt meg minden. Nincsenek még eléggé feltárva filozófiai gyökerei. Pedig ez éppen olyan fontos, mint a revizionizmus filozófiai gyökereinek kimutatása.

A vitában megnyilvánultak olyan hangok is, amelyek ellentétesek voltak az aktíván kialakult egészséges, pártos és önkritikus légkörrel. Jellemző azonban, hogy ezek a hangok a vita során teljesen elszigetelődtek és határozott visszautasításra találtak.

Ide kell sorolni *Horváth József* elvtárs hozzászólását, aki a káros frakciós szemléletet próbálta visszacsempészni a vitába és feléleszteni azokat az elméletileg meddő és személyi jellegű csoportosulásokat szülő rendszer-vitákat,

amelyek fő kezdeményezője Nyakó volt. Ez a kísérlet azonban az aktíván nem kapott semmiféle támogatást. Ellenkezőleg: többen határozottan elítélték. A tanácskozás egészséges szellemét mutatja, hogy — noha Horváth elvtárs a vita elején szólalt fel — ennek a „problémának” a felvetése nem térítette el a vitát a filozófiai munka valóban fontos feladatainak termékeny megvitatásától.

A másik hozzászólás *Erdei László elvtárs* hozzászólása volt. Ő a hozzászólásában többek között megállapította, hogy egyetért azzal, amit a tézis-tervezet a Filozófiai Intézet munkájáról, a Lukács-kérdésben elkövetett hibájáról és saját felelősségéről mond. Ugyanakkor saját hibáját a Lukács-kérdésben személyes jellegű motívumokra próbálta redukálni, tagadta, hogy ingadozásában Lukács revizionizmusának ideológiai hatása jelentkezett volna, ezeket az ingadozásokat Lukács iránt érzett személyes tisztelettel magyarázta. Vitába szállt azzal is, hogy a Lukács kérdésben elfoglalt hibás álláspontja összefügg Hegel helytelen értelmezésével. Igaz, hogy az általa adott Hegel értékelésben 1956-ban politikai vakság nyilvánult meg, de ez nem jelenti azt, hogy elméletileg helytelenül határozta volna meg a marxista filozófiának Hegelhez való viszonyát. Továbbá azért bírálta a téziseket, mert véleménye szerint nem került sor a dogmatizmus olyan komoly és tüzetes bírálatára, mint ahogy a revizionizmust bírálják. Ebből a szempontból nem fogadta el az 1954-es filozófiai vita értékelését sem. Véleménye szerint ebben a vitában nem a revizionizmus jogos, de némely dogmatikus hibával is terhelt bírálatáról volt szó — ahogy ezt a tézisek állítják — hanem itt a helyes, alkotó marxizmus ütközött össze a dogmatizmussal, a revizionizmus pedig csak később jelentkezett. *Erdei elvtárs* megállapításaival az utána következő hozzászólók — *Bencze László, Kerékgyártó Elemér, Gondi József elvtársak* — határozottan vitába szálltak.

*

A filozófiai front szervezettségének, a filozófiai munka teryszerűségének és összehangolásának kérdésével, annak nagy fontosságával majdnem minden hozzászóló foglalkozott valamilyen vonatkozásban. Felvetődött a vitában néhány olyan probléma, amelyet szükséges konkrétan is ismertetni. Az első az MTA Filozófiai Főbizottságának szerepe a filozófiai front szervezésében.

Mátrai László elvtárs több kérdést felvető és elemző hozzászólásában elmondotta, hogy szeretné, ha a Főbizottság, a régi szokástól eltérően, amikor olimposzi magasságban trónolt, szerény, de aktív részese lenne a filozófiai kutatómunkának. A Főbizottságnak nagy szerepe kell hogy legyen a filozófiai front elmaradottságának felszámolásában. Rámutatott arra, hogy a filozófiai élet elmaradottsága viszonylagos dolog. Ha filozófiai életünk mai színvonalát a régi úri Magyarország filozófiájához mérjük, egyáltalán nem áll fenn. Akkor a filozófia 8—10 ember ügye volt. Ha ehhez hasonlítjuk, akkor a fejlődés óriási és igen örömdetes látni, hogyan nő a különbség a szocializmus és a volt úri társadalom között. Ha azonban a szocializmus építéséből adódó szükségletet vesszük figyelembe és a többi tudományokhoz viszonyítjuk, az elmaradás kétségtelen. Az elmaradottság felszámolásával függ össze az, hogy a külföldi filozófiai művek és dokumentációk terén országos viszonylatban sem vagyunk kellőképpen ellátva, informálva. A műszaki emberek pl. sokkal jobban ismerik külföldi szakirodalmukat, mint a filozófusok. Az a sajátos munkamegosztás alakult ki a filozófusok között, hogy éppen azok az elvtársak, akik ideológiai és politikai szempontból megbízhatók, annyira túl

vannak terhelve társadalmi és politikai feladatokkal, hogy elmaradnak a tudományos művek, a külföldi szakirodalom tanulmányozásában. Az Akadémia Főbizottsága szervezési, koordinálási munkájának egyik feladata éppen az, hogy elegendő munkamegosztást próbáljon megvalósítani a filozófiai kutatás területén.

Kerékyártó Elemér elvtárs a Filozófiai Főbizottság munkájával kapcsolatban elmondotta, hogy a Főbizottság a jövőben a tanszékeken folyó tudományos munka koordinálásával és egyesítésével is foglalkozik, a Művelődésügyi Minisztérium Marxizmus—Leninizmus Osztályán létrejött, a tanszéki filozófiai tudományos munkát irányító bizottság segítségével. A tudományos munkának ilyen tematikai és területi összefogása igen helyes s lehetővé teszi, hogy a jövőben a tanszékeken végzett tudományos munka az Akadémia programjában is szerepeljen.

A Filozófiai Szemléről több gondolatot fejtett ki hozzászólásában *Szigeti József elvtárs*. Elmondotta, hogy a Filozófiai Szemlének nagy szerepe kell legyen a filozófiai viták szervezésében. Ezzel kapcsolatban foglalkozott a filozófiai viták kérdésével. A viták nagyon különböző jellegűek lehetnek. A viták egyik típusa az, ahol a kérdések már megérettnek arra, hogy eldöntsük azokat, tehát olyan kérdésekről van szó, amelyeknél már megvan a problémák megfelelő feldolgozása és bizonyos döntések lehetségesek. Vannak azonban más típusú viták is, olyanok, amelyeknél a kérdések eldöntéséhez még sok minden szükséges, nem utolsósorban egymással vitatkozó folyóiratcikkek, sőt monográfiák is, amelyek egy-egy szempontot végigvezetnek, megmutatják egy-egy szempont használhatóságát, stb. Ilyen esetben is helyes vitákat rendezni, de ebben az esetben a vitáknak bizonyos fokig eszmecsere jellegűeknek kell lenniük. Az ilyen viták olyan kérdésekben, mint például a dialektikus logika és a formális logika viszonya, feltétlenül hasznosak.

Több hozzászóló foglalkozott az egyetemi filozófiai tanszékek (szakcsoportok) tudományos munkája szervezésének kérdésével. *Fukász György elvtárs* ismertette, hogy a filozófiai tanszékeken kb. 120 elvtárs dolgozik. Ezek munkája nagy súllyal esik latba az ország filozófiai kutatómunkája feladatainak megoldásában. Éppen ezért nem mindegy az, hogy a szervezettség milyen fokán dolgoznak a filozófiai oktatók és hogyan kapcsolódnak be az országos kutatási tervbe. A Minisztérium Filozófiai Szakbizottsága mellett létrejött egy, a tanszékek filozófiai tudományos munkáját irányító bizottság, amelynek segítségével a tanszékeken most már nagyobb súlyt helyeznek a kollektív munkára. A tanszéki tudományos tervek nem elégségesek ma már azon a szinten, hogy a munkatársak egyéni hajlamainak megfelelő témák összességéből alakuljanak ki. A tanszékeken kollektív témákon kell dolgozni, az élet, a párt előtt álló feladatok, az országos tudományos terv útmutatásainak megfelelően. A kollektív téma mellett továbbra is jogosultak a speciális egyéni kutatási témák. Egy-egy kollektív téma kidolgozásán több tanszék is dolgozhat együtt. *Sándor Pál elvtárs* a kutatási munka kollektív végzésének fontosságáról beszélve kitért a távlati tudományos terv készítésére. Ilyen terv először jön létre Magyarország történetében. Nagy jelentősége van a filozófusok mozgósítása és összefogása, a filozófiai front kialakítása szempontjából. *Simonovits Istvánné elvtársnő* is a kollektív munkára hívta fel a figyelmet. A kollektív munka kifejlesztése elősegíti a filozófusok egységének megszilárdulását. *Kerékyártó Elemér elvtárs* elmondotta, hogy a kollektív tudományos téma kialakítása nem könnyű feladat. Tanszékükön úgy oldották meg a kér-

dést, hogy fenntartva az elvtársak egyéni témáit, a tanszék egésze elé egy kollektív téma kidolgozását állították feladatul.

A filozófiai káderproblémák megoldásának nagyfontosságú kérdését vetette fel *Sándor Pál elvtárs*. Megállapította, hogy a filozófiai oktatók előtt újabb és újabb komoly feladatok állanak (egyetemi doktorátusi vizsga, aspiránsvizsga, esti és levelező hallgatók oktatása, gyakorlati pártmunkára küldés, külföldi kiküldetések, stb.). Ugyanakkor az utánpótlás nincs megfelelően biztosítva a filozófiai szakon. Helyes lenne arra alkalmas középiskolai tanárokat filozófusnak átképezni. *Fukász György elvtárs* szintén arról beszélt, hogy a káderutánpótlás nincs megfelelően biztosítva. Meg kell javítani az ELTE-en a filozófiai szakoktatást. További káderforrások lehetnek: természettudománnyal foglalkozó szakoktatók, pártpropagandisták, pedagógusok. Ezek tervek, eredményekről még nem tud beszámolni. A káderutánpótlás biztosításában nagy szerepük van a tanszékvezetőknek a munkatársak nevelésével és a fejlődésükhöz szükséges feltételek megteremtésével.

Végül utalni kell arra, hogy több felszólaló foglalkozott a nemzetközi munkamegosztás és a nemzetközi — elsősorban szovjet — eredmények megismerésének és terjesztésének fontosságával. *Galántai Józsefné elvtársnő* a logika problémáiról beszélve kiemelte, hogy a hazai kutatások csak az általános eredmények felhasználásával válhatnak igazán gyümölcsözőkké. Utalt arra, hogy nálunk filozófiai téren nem valósul meg kielégítően a nemzetközi eredmények megismerése és felhasználása. *Sándor Pál elvtárs* foglalkozott a nemzetközi munkamegosztás jelentőségével a filozófiai kutatómunkában. Meg kell ismerni a haladó külföldi eredményeket, el kell jutni arra a színvonalra, ahol azok állanak. A magyar filozófusoktól a külföldi elvtársak nem elsősorban fundamentális kérdések megoldását várják, hanem a magyar problémák filozófiai elemzését.

*

A vitát *Wirth Ádám elvtárs*, a KB. Filozófiai Munkaközösségének titkára foglalta össze. Megállapította, hogy az aktíva a tézisek összes lényeges mondanivalójával egyetértett. A lezajlott vita ugyanakkor a tézisek bizonyos kibővítését, gazdagítását, konkretizálását teszi szükségessé. A jegyzőkönyvet alaposan tanulmányozni kell és az elhangzott konkrét javaslatokat fel kell használni részben a tézisek végleges formájának elkészítésében, másrészt a filozófiai munka egyes területei, intézményei, tanszékek munkájának továbbfejlesztésében.

Az aktíva megfelelt a várakozásnak, hű képet adott a filozófiai életről, felvetette a legfontosabb problémákat s megjelölte a filozófiai munka irányát. Az előzetes munkálatokkal együtt betöltötte feladatát, hogy kedvező légkört teremtsen a filozófiai élet kibontakozásához. Hozzájárult a filozófiai munka egészséges kibontakozása alapvető feltételeinek megteremtéséhez. Az alkotó filozófiai munka legszilárdabb alapja a párt helyes, következetes, a marxizmus—leninizmus elvein nyugvó politikája. Arra van szükség, hogy a filozófusok szilárdan álljanak a párt politikájának talaján, szívvel, lélekkel dolgozzanak a maguk területén a párt politikájának megvalósításáért. A filozófiai munka fellendítésének fontos feltétele a marxista—leninista pártosság helyes értelmezése és következetes érvényesítése. Nem véletlen, hogy ez a tézisek központi gondolata és ez volt a vita középpontjában is. Egyetért azzal, hogy a filozófiai munkának közelebb kell kerülnie a gyakorlathoz. Helytelen azonban

a gyakorlathoz való közelebb kerülés követelményét prakticista értelemben, a napi gyakorlati politikai feladatokra leszűkíteni. A tézisek azt a szellemet árasztják, hogy az élettel való kapcsolatot sokoldalúan kell értelmezni. A szociológiai kutatás fejlesztésével kapcsolatban megjegyezte, hogy e munka széleskörű megindítása számos elvi probléma tisztázását veti fel. Elsősorban is ki kell dolgozni a szociológiai kutatás metodikáját. Megállapította, hogy sajnos, a vitában nem kapott megfelelő súlyt a burzsoá ideológia különböző válfajainak és területeinek bírálata, különösen nem a tudományos munka oldaláról. A vita jelentős segítséget ad a filozófia és a természettudomány kapcsolatának részletesen kimunkálásához. E területen a légközelebbi feladatok: a) jobban kell tájékozódni a marxista filozófia nemzetközi eredményeiről, elsősorban a szovjet filozófusok e téren elért eredményeiről és ezeket fel kell használni a hazai filozófiai és tudományos életben is; b) fokozni kell a filozófusok természettudományos és a természettudósok marxista filozófiai felkészültségét; c) hozzá kell kezdeni, ill. folytatni kell a természettudományok új kérdéseinek alkotó szellemű filozófiai feldolgozását saját erőnkből is.

Az egészséges filozófiai munka egyik feltétele, hogy küszöböljük ki a vitákból azokat a személyi mozzanatokat, amelyek éveken keresztül mérgezték a légkört. Ez még e vitában is éreztette hatását. Horváth József elvtárs az úgynevezett „Nyakó-csoport”-ról beszélve felelevenítette azokat a csoportszempontokat, amelyeket a párt egyszer már elítélt. Ki kell küszöbölni a vitákból minden személyi ellentétet, intrikát, megbízhatatlan híresztelést. Egyetért Mátrai elvtárrsal, hogy filozófiai életünkben még mindig nem alakult ki teljesen a megfelelő kommunista bírálat és önbírálat. Egyes elvtársak visszariadnak a valóban mély, alapos, elvi önkritikától. Erdei László elvtársnál például az önkritika nem elég következetes és nem eléggé az alapvető elvi kérdéseket veti fel. A Lukács-kérdésben az ellenforradalom utáni ingadozásait Lukács iránti szubjektív tisztelettel indokolta. Ilyen szubjektív tisztelet szerepet játszhatott, de nem ez a fő ok és ez nem leplezheti azt aényt, hogy döntő jelentőségű elvi-ideológiai ingadozásról volt szó. A Hegel-kérdés is a világnézeti-ideológiai harc központi kérdése és ezért Erdei elvtársnak 1956-ban a Hegel kötethez írt előszavát nem lehet csak egyszerűen politikai vakságnak tekinteni és elválasztani egymástól ebben a kérdésben egyrészt a politikai, másrészt az elméleti filozófiai állásfoglalást. Hangsúlyozta, hogy az az értékelés, melyet Erdei elvtárs adott az 1954-es vitáról elfogadhatatlan, mert egyrészt lebecsüli a revizionizmus káros hatását filozófiai életünkre, másrészt pedig eltorzítja a dogmatizmus leküzdésének igazi történetét. A valóságban a dogmatikus hibák leküzdése már előbb elkezdődött, a Pártfőiskolán pl. 1953-ban. 1954-ben a vitában a revizionista jelenségek bírálatával fellépő elvtársak már kezdtek megszabadulni a dogmatikus hibáktól, de még nem küzdöttek le teljesen azokat. A tézisek is ezért állapítják meg, hogy alapjaiban helyes problémafelvetésük nem volt mentes dogmatikus hibáktól.

Javasolta, hogy az előkészítő bizottság a vita alapján a téziseket egészítse ki, a vita tanulságait pedig a filozófiai élet különféle területein dolgozzák fel.

Az aktívatülés *Szerényi Sándor elvtárs* zárszavával fejeződött be. Megállapította, hogy az alapvető kérdésekben teljesen egyetért a Wirth elvtárs által elmondottakkal. Hangsúlyozta, hogy az utóbbi hónap munkája folytán fordultaszerű javulás állt be a kommunista filozófusok tevékenységében, magatartásában. Annak a kommunista filozófus mának, amely valóban a marxista filozófiai álláspontot képviseli, vezető szerepe van a filozófiai életben s hang-

súlyozni kell az elért eredményeket. Erre a vitára is elsősorban a pozitívumok a jellemzőek. Az Erdei és a Horváth elvtárs felszólalásaiban jelentkező hiányosságok és tévedések ma már egyre kisebb jelentőségűek és náluk is van fejlődés. Erdei elvtárs még néhány hónappal ezelőtt is határozottan szembe-helyezkedett a párt álláspontjával egész sor kérdésben. Azóta igen komoly önbírálatot gyakorolt, ami határozott lépést jelentett előre. Felfogásában azonban vannak ingadozások, ezért jogos az a bírálat, amiben Wirth elvtárs részesítette. Horváth elvtárs magatartását az súlyosbítja, hogy ő már egyszer határozott önkritikát gyakorolt. Felszólalása azt mutatta, hogy most lényegében a párt határozatával és saját korábbi önkritikájával ellentétes álláspontot foglalt el.

Végül megállapította: a vita is azt mutatta, hogy a tézisek alapján véve helyesek és azokat az elhangzott észrevételek és bírálatok alapján átjavítva közzé kell tenni.

О ДИСКУССИИ АКТИВА КОММУНИСТИЧЕСКИХ ФИЛОСОФОВ

Ласло Молнар

Автор излагает в этой статье совещание актива коммунистических философов, проведенное в 19-ого мая 1960 года, которое обсуждало проект тезисов о положении и задачах венгерского философского фронта, сделанный Философской Комиссией при Ц. К. Венгерской Социалистической рабочей Партии. Цель совещания актива была в духе решений VII конгресса Венг. Соц. раб. Партии обсуждение идейно-политических вопросов обеспечивающих единство философического фронта, боевую, партийную деятельность, прежде всего обсуждение правильного толкования партийности марксистской философии. Статья излагает в соответствии с вопросами предложенными тезисами, дискуссию и более значительные выступления. Участвующие в дискуссии считали правильным принципы, изложенные в проекте тезисов и приняли их как такой документ, который на несколько лет определяют принципы марксистской философической работы и главные задачи.

ÜBER DIE DISKUSSION DES AKTIVS DER KOMMUNISTISCHEN PHILOSOPHEN

László Molnár

In diesem Artikel legt der Verfasser die am 19-en Mai 1960 abgehaltenen Funktionärskonferenz der kommunistischen Philosophen dar, der den Thesiplan des Arbeitskollektivs des ZK der Ungarischen Sozialistischen Arbeitspartei über die Lage und Aufgaben der ungarischen philosophischen Front zum Gegenstand einer Diskussion gemacht hat. Das Ziel der Funktionärskonferenz war im Geiste des VII. Kongresses der Ungarischen Sozialistischen Arbeitspartei die Diskussion der die Einheit der philosophischen Front, ihre kämpferische, parteiliche Tätigkeit zu sichernden ideal-politischen Grundfragen, vor allem die Diskussion über die richtige Sinngebung der Parteilichkeit der marxistischen Philosophie. Der Artikel legt den von den Thesen aufgeworfenen Fragen entsprechend die Diskussion, die bedeutendsten Beiträge dar. Die Teilnehmer der Diskussion haben die Grundprinzipie des Thesiplans für richtig gehalten und haben sie als ein solches Dokument angenommen, welches für einige Jahre die Grundprinzipie und die Hauptaufgaben der marxistischen philosophischen Arbeit bestimmt.

ABOUT THE DEBATE OF THE COMMUNIST PHILOSOPHERS' ACTION COMMITTEE MEETING

László Molnár

The author describes in his article the communist philosophers' action committee meeting held the 19th May 1960, which discussed the draft of the theses on the Hungarian philosophical front and its tasks elaborated by the study-group for Philosophy of the Central Committee of the Hungarian Socialist Workers' Party. It was the aim of the meeting to discuss the fundamental ideological and political questions of the philosophical front in connection with the unity, the militant and party-minded activity of it; to discuss for all the proper interpretation of the party-mindedness of the Marxist philosophy, to discuss all these question in the spirit of the resolutions of the VII. Congress of the Hungarian Socialist Workers' Party. The article describes the debate, the more important contributions corresponding to the questions raised by the Theses. The participants of the meeting agreed with the principles explained in the draft of the theses and accepted them as a document determining the fundamental principles and chief tasks of the Marxist philosophical work for more years.